

**TA'LIM TIZIMIDAGI BOSHQARUVNI TASHKIL ETISH USULLARI VA
METODALOGIYASI****Maxkamov Ravshan Rustamovich**

Qo'qon universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim muassasalarining samarali boshqaruv faoliyatini rivojlantirishning metodologik asoslari mazmuni haqida ma'lumotlar yoritilgan. Ta'lim jarayonida samaradorlik va natijaviylikka erishishda rahbarlarning boshqaruv jarayonlari haqida fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: boshqaruv, tizim, ta'lim, rahbar, boshqarish, bosqich, faoliyat, funksiya, talab, samaradorlik, rivojlanish.

Ta'lim mamlakat iqtisodiy va ma'naviy taraqqiyotining poydevori bo'lgani uchun har doim diqqat markazida bo'lgan. Ijtimoiy tuzilmalarni insonparvarlashtirishda yangi tamoyillarga asoslanish, bozor iqtisodiyoti munosabati qonunlari, mafkuraviy va axloqiy tamoyillarning o'zgarishi ishsizlik, moddiy yetishmovchilik, bolalarning nazoratsizligi, oilalarning ajralib ketish muammolarni ham yechimini topishga qaratilgan chora va tadbirlarni ishlab chiqishga asos bo'lmoqda. Bu holatda birinchi navbatda, bolalar, so'ngra esa kattalar ijtimoiy yordamga muhtojdirlar. Bunday sharoitlarda jamiyatning ijtimoiy muammolari bilan bog'liq bo'lgan pedagogik masalalarni hal qiluvchi, uning ijtimoiylashuvi jarayonida shaxsga yordam beruvchi mutaxassis sifatida ijtimoiy pedagogga talab paydo bo'ldi. Har qanday mamlakatning kuchi uning, fuqarolarining ma'naviy yetukligi, intellektual salohiyatga egaligi bilan belgilanadi. Fuqarolarning ma'naviy etukligi, intellektual salohiyati esa ta'lim tizimining mazmuni, shaxsning har tomonlama shakllanishi uchun xizmat qiluvchi moddiy va ma'naviy shart-sharoitlarning mavjudligi, jamiyatda qaror topgan ijtimoiy sog'lom muhit darajasi, ijtimoiy munosabatlar mazmuni, shuningdek, aholining etnopsixologik xususiyatlari, axloqiy qarashlari va hayotiy e'tiqodlari asosida shakllantiriladi. Ta'lim va tarbiya har qanday jamiyatning ajralmas tarkibiy qismi, madaniyatining ko'rsatkichi va taraqqiyotining asosidir. U ijtimoiy tajriba, ma'naviy-axloqiy va madaniy an'analarning birligini va vorisiyligini hamda jamiyat rivojini ta'minlaydi.

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta'lim tizimidagi zamonaviy islohotlar, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish hamda bozor iqtisodiyoti chuqur ildiz o'tib borayotgan davrda Kadrlar tayyorlash milliy dasturiga muvofiq bir qator yangi talablar yuzaga keldi. Ular ichida eng muhimlari: ijtimoiy-psixologik diagnostika; guruhlarda o'zaro shaxsiy munosabatlarni, rahbarlik munosabatlarini tahlil qilish va tartibga solish; ta'lim jarayonini va ijtimoiy ixtiloflarni hamda stresslarni boshqarish; ta'lim tizimini zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ta'minlash; pedagogik xodimlarga bo'lgan ehtiyojlarni tahlil qilish; pedagogik xodimlarning kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashuvi hamda ularni qayta tayyorlash va malakasini oshirish; ta'lim muassasalarini boshqarish tizimini takomillashtirish; ta'lim tizimini boshqaruv jarayoniga yangicha yondashuv; ta'lim muassasalarida mehnat-huquqiy munosabatlar masalalaridir [5].

Bu nafaqat ta'lim tizimidagi boshqaruv muammolarini, balki rahbarlar tomonidan boshqaruvni takomillashtirish hamda uning uslublarini amaliyotga tatbiq etish, shuningdek, turli darajadagi rahbarlarning boshqaruv faoliyatida muammolarni oldindan ko'rish va ularni ijobiy hal etish qobiliyatlarini shakllantirishni olg'a surmoqda. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta'lim tizimidagi islohotlar ta'lim tizimini boshqarish mexanizmlarini o'zgartirish, takomillashtirishni, ya'ni boshqaruvning ma'muriy buyruqbozlik metodlaridan voz kechib, ijtimoiy-iqtisodiy, zamonaviy talablarga mos keladigan, demokratik tamoyillarga asoslangan boshqaruv tizimini shakllantirishni taqozo etmoqda.

Bu bugungi kunning eng asosiy talablaridan biri bo'lib, nafaqat boshqaruv muammolari,

balki sub'ektlarning boshqaruv faoliyatini tashkil etish va ularni shakllantirish zamirida, eng avvalo, boshqaruv tizimining turli bo'g'ini rahbarlarining boshqaruv faoliyatini takomillashtirishning yo'l-yo'riqlarini aniqlash, yangi sharoitlarga muvofiqlashtirish va amaliyotga joriy etish vazifalarini belgilaydi [3]. Shundan kelib chiqib, ta'lim tizimini rivojlantirish yo'nalishida amalga oshirilayotgan islohotlar barcha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish va boshqarishda fan-texnika yutuqlariga asoslangan boshqaruvning eng samarali, innovatsion metodlaridan foydalanishni, boshqaruv yo'nalishida bilim, ko'nikma va malakalarni, yangi shaxsiy va kasbiy sifatlarni talab qiladi. Ilmiy-texnologik taraqqiyot natijasida ta'lim, fan va ishlab chiqarish cohasidagi innovatsiyalar transferining faollashuvi ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv faoliyatini rivojlantirish mazmuni va tuzilmasini tadqiq etishga nisbatan zamonaviy metodologik yondoshuvlarga asoslangan ilmiy izlanishlar geografiyasini yanada kengaytirmoqda. Boshqarish amaliyotidan ma'lumki, rahbarlik faoliyati o'ziga xos murakkab jarayon bo'lib, u rahbardan nafaqat oliy ma'lumotga, balki yetarli kasbiy tayyorgarlikka, boshqaruv yo'nalishida bilim, ko'nikma va malakalarga, shuningdek, ma'lum tajribaga xam ega bo'lishni talab etadi [2]. Ta'lim muassasalarini boshqarish jarayonida rahbarlarning eng asosiy va muhim ahamiyat kasb etuvchi funksiyalaridan biri - bu qaror qabul qilish funksiyasi bo'lib, ularning sifati ta'lim muassasasi salohiyatiga, ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligiga, xodimlar bilan bir qatorda ta'lim muassasasi faoliyatiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Boshqaruv uslubi - bu muassasa oldiga qo'yilgan maqsadlarga erishishda xodimlarni boshqarish hamda boshqaruv jarayonida vujudga keladigan muammolarni hal qilishda qo'llaniladigan usullar, yo'llar majmuidir. Boshqaruv faoliyatining uslublarini shakllantirish ma'lum darajada rahbarning yashash va mehnat qilish sharoitlariga asoslanadi (mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyat, boshqaruv faoliyati muhiti va h.k.) va boshqaruv sub'ektlarning harakatlariga tizim orqali ta'sir ko'rsatgan holda uning individual uslublarini rivojlantiradi [1]. Boshqaruv faoliyatining samarali uslublarini shakllantirishda rahbarning shaxsiy xususiyatlari, uning ma'lumoti, kasbiy malakasi, yoshi, sog'lig'ining holati, shuningdek, bilim darajasi muhim ahamiyat kasb etadi. Bilim darajasi - rahbarning boshqaruv jarayonida eng zarur bo'lgan asosiy shartlardan biri bo'lib, boshqarish, nazorat qilish, qarorlar qabul qilish, buyruq va ko'rsatmalar, nasihat hamda maslahatlar berishida ilmiy asoslangan ma'lumotlarga tayanishi zarur hisoblanadi [4]. Ta'lim muassasasini, boshqaruv jarayonini takomillashtirish va ta'lim samaradorligini oshirishda zamonaviy axborot texnologiyalari, kompyuterlashtirish va kompyuterlar tarmoqlari negizida ta'lim jarayonini axborotlar bilan ta'minlashni rivojlantirish uchun texnika va texnologiyani bilishi va ulardan foydalana olishi, iqtisodiyotni bilishi, boshqarish uslublarini, funksiyalari va strukturasini bilishi, istiqbolni belgilash hamda boshqaruv jarayonini loyihalash texnologiyalarini joriy eta olishi talab qilinadi.

Ta'limda samarali boshqaruvni tashkil etish uchun turli mexanizmlar muhim rol o'ynaydi. Strategik rejalashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, ilmiy-metodik yondashuvlar va kadrlarni tayyorlash kabi mexanizmlar ta'lim jarayonini sifatli va samarali boshqarishga imkon beradi. Shu bilan birga, ta'lim tizimining rivojlanishida yuzaga kelayotgan muammolarni hal qilish uchun yangi yondashuvlar va innovatsiyalarni tatbiq etish zarur. Samarali boshqaruv orqali ta'lim tizimining sifatini oshirish va o'quvchilarga sifatli ta'lim berish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Strategic Management: Concepts and Cases" - Fred R. David
2. "Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors" Michael E. Porter

3. "Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant" - W. Chan Kim, Renée Mauborgne
4. "The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail"- Clayton M. Christensen
5. "Good Strategy Bad Strategy: The Difference and Why It Matters" - Richard P. Rumelt